

به نام خداوند جان و خرد

درس پنجم (معنای زندگی)

چارلز هندی (همه کیمیاگریم؛ تأملی درباره کار و زندگانی) ← اصل مطلب ← معنای زندگی

👉 یکی از پرسش‌های مهم و کلیدی برای اندیشمندان علوم اجتماعی چیست؟ چرا؟

پرسش مهم ← چگونه می‌توان معنای زندگی و معنای کنش انسان‌های دیگر را فهمید؟

دلیل ← زیرا مسئله «معنا»، درباره کل زندگی انسان و حتی اجزای آن بسیار تأثیر گذار است.

زندگی‌نامه‌ها (به ویژه زندگی‌نامه‌های خودنوشت)، سفرنامه‌ها و کتاب‌های خاطرات، منابعی هستند که تصویر انسان‌ها از معنای زندگی نشان می‌دهند.

بررسی و مطالعه‌ی پدیده‌های انسانی و اجتماعی، بدون توجه به عمق آن‌ها، منجر به نتیجه‌گیری‌های غلط و اشتباه می‌شود.

خودکشی چیست؟

یک کنش غیرعادی است که از گرایش به مردن به جای زنده ماندن حکایت دارد. گرایشی که برخلاف طبیعت و سرشت انسانی است.

شباهت و تفاوت سه پدیده‌ی خودکشی، شهادت‌طلبی و فدا کردن برای وطن چیست؟

شباهت ← دست شستن از جان و زندگی و استقبال از مرگ

تفاوت ← تفاوت در معنای متفاوت آن‌ها

دقیقاً همین معنای متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیده‌ی مختلف می‌سازد.

👉 چرا بعد از انقلاب صنعتی جامعه‌شناسان، روان‌پزشکان، اقتصاددانان و ... به مطالعه خودکشی و چاره‌اندیشی برای آن پرداختند؟

زیرا پس از انقلاب صنعتی، مسأله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع رواج پیدا کرده بود.

👉 وجود نظریات متفاوت در مورد علت وقوع یک پدیده نشانه چیست؟

نشانه پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی و البته دشواری فهم آن‌هاست.

👉 چگونه برخی رویکردها از پدیده‌های اجتماعی و انسانی هویت‌زدایی می‌کنند؟

برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده، سرراست و کاملاً قابل پیش‌بینی از چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق آن‌ها را نادیده می‌گیرند و در واقع از پدیده‌های اجتماعی و انسانی هویت‌زدایی می‌کنند.

چگونگی شکل‌گیری جامعه‌شناسی تفهمی

در قرن نوزدهم، برخی متفکران اجتماعی آلمانی مانند ویلهلم دیلتای و ماکس وبر، مدعی شدند که هر چند جهان اجتماعی مانند جهان طبیعی نظم و قواعد خاصی دارد، اما انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند و پدیده‌های اجتماعی نیز با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند. توجه به این امر موجب شکل‌گیری جامعه‌شناسی تفهمی گردید.

👉 مهم‌ترین اعتقادات ماکس وبر

۱. **کنش اجتماعی** ← کنش اجتماعی معنادار است و پدیده‌های معنادار را نمی‌توان همانند پدیده طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید.

۲. **وبر جامعه‌شناسی خود را تفهمی - تبیینی معرفی کرد** ← دلیل:

۱-۲ ← وبر فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعی ضروری می‌دانست.

۲-۲ ← اما از آن‌جا که هنوز علم را به علم تجربی محدود می‌دانست،

۳-۲ ← معتقد بود آنچه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تجربی اثبات شود وگرنه ارزش علمی ندارد.

۴-۲ ← تفهم را روش مستقلی برای علوم انسانی نمی‌دانست بلکه آن را پیش‌نیازی برای روش علمی (روش تجربی) می‌انگاشت.

۳. دآوری آرمان‌های و ارزش‌های بشری ←

جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند اما نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌هایی نامحسوس و غیر تجربی هستند داوری علمی کند. زیرا از نظر او با این کار جامعه‌شناس از دایره علم خارج می‌شود یا با نام علم، کار غیرعلمی می‌کند.

👉 در چه قرنی و چگونه زمینه رونق و غلبه تفسیر و رویکرد تفسیری فراهم شد؟

در قرن بیستم نتایج این باور که مرز علم و غیرعلم را تجربه و تبیین تجربی تعیین می‌کند، مورد تردید قرار گرفت و زمینه رونق و غلبه «تفسیر» و «رویکرد تفسیری» فراهم شد.

تفاوت تفسیر و تبیین

تبیین	تفسیر
تبیین دانش جهان شمول (قوانین همه‌جایی و همیشگی) است.	تفسیر دانش محلی (اینجایی و اکنونی) است.

یعنی ← یعنی همه دانش‌ها، تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند. فرهنگ‌های گوناگون، تفسیرهای مختلفی از زندگی دارند و هر کدام دانش‌های خاص خود را تولید می‌کنند.

👉 پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری

۱. تبیین در حاشیه تفسیر قرار می‌گیرد.
۲. علوم انسانی و اجتماعی دیگر دغدغه نزدیک شدن به علوم طبیعی را ندارند.
۳. تفسیر به عنوان روش ویژه علوم انسانی و اجتماعی به رسمیت شناخته می‌شود.

👉 بر اساس رویکرد تفسیری چگونه می‌توان زندگی اجتماعی را فهم کرد؟ چرا؟

کنشگران بر اساس معنایی که در ذهن دارند دست به کنش می‌زنند بنابراین برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده‌ها عبور کرد و به معنای نهفته در کنش راه یافت.

منظور از معنای کنش

معنا	توضیح	مثال	راه دستیابی
۱. هدف	قصد و هدف کنشگر از انجام کنش	هدف دانش آموزی از درس خواندن، کشف حقیقت، افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و... باشد	دسترسی به معنای (ذهنی) فردی
۲. دلالت	چیزی است که کنش انسان، نماد و نشانه‌ای از آن است	درس خواندن یک دانش آموز می‌تواند نشان‌دهنده فضای رقابتی در مدرسه، ارزشمند بودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و... باشد	دسترسی به معنای (فرهنگی) اجتماعی (زمینه اجتماعی)

فعال و خلاقیت کنشگران در تولید معانی ذهنی و فرهنگی ←

- پیدایش معانی گوناگون از یک پدیده
- پیدایش خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف
- پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف

← پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معنا

تنوع و تکرار معانی پدیده‌ها ← پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معانی آن‌ها

👉 با توجه به تنوع و تکرار معانی پدیده‌ها برای فهم کنش انسان‌ها چه باید کرد؟ (روش‌ها بررسی پدیده‌های اجتماعی)

باید به سراغ روش‌هایی رفت که بتوانند تنوعات و تفاوت‌ها را در نظر بگیرد. این روش‌ها در مقابل روش‌های کمی قرار می‌گیرند و به نام روش‌های کیفی شناخته می‌شوند.

در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.

دو نمونه از روش‌های کیفی

۱. قوم‌نگاری ← در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.

۲. مطالعه موردی ← اگر محققى بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعى یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد، از این روش استفاده می کند. مثلاً در مطالعه موردی یک ده، موقعیت جغرافیایی اوضاع جمعیتی، فرهنگی و به طور کلی جزئیات زندگی مردم ده بررسی می شود - تحقیق اروین گافمن از یک بیمارستان روانی